

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.

Formování bezpečnostní kultury Evropské unie

(Evropská bezpečnostní strategie 2003)

Úvod

Evropská unie je jedním z nejvýznamnějších aktérů mezinárodních vztahů po skončení studené války. Sdružuje téměř půl miliardy lidí z celkem 27 států, generuje nejvyšší HDP, je největším světovým exportérem. Dlouho se jí vytýkalo, že je ekonomickým obrem, ale politickým trpaslíkem. Po skončení studené války nedokázala nalézt účinnou odpověď na násilí v bývalé Jugoslávii.

Velmi nejednotná byla EU i v období tzv. irácké krize na přelomu let 2002 a 2003. A právě pod jejím vlivem byl nakonec sepsán první dokument doktrinálního charakteru nazývaný **Evropská bezpečnostní strategie 2003**, ESS 2003. [1] Ten položil základ k rozvíjející se evropské bezpečnostní a strategické kultuře. Tento dokument je výsledkem několika faktorů, zejména pak historických a politických. Těm jsou věnovány první dvě části tohoto pojednání, po něm již následuje podrobnější rozbor hlavních rysů ESS 2003 a jejího dopadu na formující se bezpečnostní a strategickou kulturu EU.

Vymezení základních pojmů

Pojem **bezpečnostní kultura** (security culture) vychází z toho, že kultura v nejobecnějším slova smyslu funguje jako forma, vzor, jako model, který po generace ovlivňuje vědomí a chování lidí. Bezpečnostní kultura má dvě základní dimenze – vnitrostátní a mezinárodní. První z nich se vymezuje na základě přístupu k vnějšímu prostředí, politických cílů, ustálených názorů a jejich vlivu na zahraniční a bezpečnostní politiku. [2] V mezinárodní dimenzi jde především o přístup k bezpečnostním hrozbám. [3] Dále jde o to, zda se upřednostňuje unilateralismus nebo multilateralismus, donucovací nebo přesvědčovací strategie, vojenské nebo nevojenské nástroje, preventivní působení nebo preemptivní úder.

Pod pojmem **strategická kultura** (strategic culture) se rozumí nasazování síly k dosahování bezpečnostních cílů stanovených na nejvyšší politické úrovni. Jestliže bezpečnostní kultura je záležitostí nejvyšších politických činitelů, pak strategická kultura je pojímána především jako záležitost nejvyšších vojenských činitelů. Ti vycházejí ze zásadních politických rozhodnutí a zadání, a proto hledají nejúčinnější vojenské prostředky a uplatňují nejvhodnější způsoby vedení bojové činnosti, jejichž posláním je zajistit naplnění zadaných politických cílů. [4]

Pojem **mentální model** (mental model) je jedním z relativně nových pojmů na poli výzkumu a analýzy zahraniční a bezpečnostní politiky. Zaměřuje se především na to, co nejvyšší političtí a případně i vojenská činitelé (decision makers) říkají, proč to říkají a jak to říkají. Pracuje se čtyřmi základními kritérii, jimiž jsou: vyhodnocování

bezpečnostních hrozeb, hodnocení jejich původců, přístup ke spojencům a vztah k mezinárodním organizacím. [5]

1. Historické faktory ESS

Prvním, a také nejdůležitějším historickým faktorem pro Evropu je přesný opak toho, co bylo dlouholetou výhodou USA. Na rozdíl od USA, *Evropa není nezranitelná, naopak byla dějištěm spousty velkých ničivých válek*, které na jejím území proběhly počínaje první polovinou 17. století (třicetiletá válka v letech 1618-1648), přes napoleonské války, první světovou válku, druhou světovou válku, studenou válku až po války na území bývalé Jugoslávie. Po každé z těchto válek se ve větším či menším rozsahu překreslovaly hranice evropských států či soustátí (v nedávné minulosti jimi byly např. Rakousko-Uhersko, SSSR nebo SFRJ) – zanikaly říše, vznikaly nové státy (např. Československo nebo Jugoslávie po první světové válce). Ale především, každá z těchto válek přinesla nesmírné lidské utrpení obrovské hmotné škody.

Klíčový význam pro Evropu mělo uspořádání po druhé světové válce, které do dějin vešlo pod zažitým označením studená válka. Těžké ekonomické, politické a v neposlední řadě i psychologické dopady měly především tzv. periferní války. Korejská válka (1950-1953) vyvolala strach z možné války v Evropě a přivodila výrazné zvýšení výdajů na obranu, militarizaci ekonomiky, nárůst počtu vojáků na tisíc obyvatel a budování nových bojových útvarů a velitelství. Vietnamská válka (1965-1973) neměla bezprostřední, přímé dopady, ale dále umocnila odpor k válce. [6]

Všechny dosavadní války vedené na evropském území a spolu s nimi i dlouhodobý strach ze zničující konfrontace během studené války měly závažné psychologické dopady na obyvatele i politické činitele evropských zemí. V jejich důsledku v Evropě panuje strach z další války. Ničivé zkušenosti z minulosti jsou, jak píše jedna z předních britských specialistek, generátorem úlohy celosvětového tvůrce míru, kterou EU naplňuje ve svojí zahraniční politice. [7]

Druhý historický faktor je dán tím, že na rozdíl od USA byla *naprostá většina evropských armád až do samého konce devadesátých let 20. století budována na základě systému odvodů*. V důsledku toho se na válku nenahlíží jako na rutinní záležitost vojenských profesionálů, ale jako na záležitost, která se více či méně dotýká celého národa. A dalším důvodem zdrženlivého přístupu k válkám a váhavosti evropských politiků při nasazování ozbrojených sil do bojových akcí je skutečnost, že do bojových akcí v zahraničí nelze vysílat vojáky základní služby. Evropa se od USA výrazně odlišuje také v dalších třech faktorech. Po skončení studené války se nestala supervelmocí, pouze nastoupila cestu postupného sjednocování a hledání společných zájmů, přístupů a stanovisek. Vůbec nemohla uvažovat o úloze celosvětového balancéra. Její ambice byly mnohem skromnější – omezovaly se na překonání čtyřicetiletého rozdělení a na preventivní stabilizační působení směrem na Jih, tedy do severní Afriky a na Střední východ.

Souhrnný význam historických faktorů pro postup EU na poli zahraniční a bezpečnostní politiky snad nejvýstižněji vyjádřil Romano Prodi, předseda Evropské komise v letech 1999-2004, když napsal: „My, Evropané, sdílíme averzi vůči naší vlastní minulosti plné válek a národních řevnivostí, a proto chceme budoucnost stavět na míru, jenž spočívá na dialogu a na sdílených hodnotách. Evropané si uvědomují, že válka je nejhorším ze všech možných řešení a že vždy musí být pojímána až jako to nejzazší řešení.“ [8]

2. Politické faktory ESS

Politické faktory můžeme rozdělit na dvě základní skupiny: dlouhodobé a krátkodobé. Pokud jde o *dlouhodobě působící faktory*, ty jsou spojeny především s charakteristikou politických systémů. V žádné zemi EU není spojena funkce prezidenta a šéfa výkonné moci. Nikde v Evropě nemá prezident tak silný vliv a rozhodující slovo v oblasti zahraniční politiky a bezpečnostní strategie. V žádné evropské zemi není možné, aby se rozhodování o tak zásadní věci, jakou je velmi rozsáhlá válka, stala záležitostí prezidenta a jeho nejbližších spolupracovníků. Do těchto rozhodovacích procesů se vedle prezidentů zapojují i premiéři, ministři obrany, zahraničí, předsedové koaličních stran a v neposlední řadě i národní parlamenty. Jejich jednání a rozhodování jsou složitější nežli v USA, a také trvají delší dobu.

Krátkodobě působící faktory se vyprofilovaly ve vztahu ke dvěma významným událostem, které měly doslova celosvětový význam. Byly jimi teroristické útoky ze dne 11. září 2001 a rok a půl po nich následující tzv. druhá irácká válka. V letech 2001–2003, tedy během necelých dvou let, došlo k zásadním změnám v mentálním modelu EU. V roce 2001 se všechny státy EU shodly na přístupu k hrozbě islámského terorismu zosobňovaného tálibánskou vládou v Afghánistánu, na způsobu jak ji odstranit, a také na vzájemné spolupráci při respektování úlohy RB OSN. V té době bylo možno hovořit o mentálním modelu EU, který byl v přístupu k Tálibánu modelem konfrontačním.

Naproti tomu v době příprav a zahájení druhé irácké války se konsenzus zcela vytratil, mentální model EU jako takové vůbec neexistoval. Namísto toho se prosadilo několik typů mentálních modelů, které vyjadřovaly zájmy a přístupy nejvýznamnějších členských států EU, zejména pak Velké Británie, Francie a SRN.

S určitou dávkou zjednodušení lze říci, že existovaly dva zcela odlišné mentální modely. Na jedné straně to byl britsko-španělský model, který byl ve své podstatě jednoznačně proamerický a svým založením (přístup k hrozbě Saddáмова Iráku, k jiným názorům z řad spojenců a k RB OSN) byl modelem konfrontačním. Na druhé se vyprofiloval model francouzsko-německý, který odmítal konfrontaci a byl svým založením modelem kooperativním. Jeho podstatou bylo odmítnutí války a stupňování diplomatického a politického nátlaku na Saddámův režim v Iráku.

3. Základní charakteristika Evropské bezpečnostní strategie 2003

Irácká válka působila jako katalyzátor nejen v rovině stanovisek evropských států, ale také v rovině doktrinní. Nedlouho poté, co se vítězství v Iráku začalo měnit ve vleklou asymetrickou válku, byl dokončen významný programový dokument EU nazvaný „Bezpečná Evropa v lepším světě. Evropská bezpečnostní strategie“. [9] Z hlediska základních kritérií mentálního modelu se výrazně odlišil od přístupů tehdejší americké administrativy. Platí to především o přístupu k nejvážnějším a nejnaléhavějším bezpečnostním hrozbám po skončení studené války, kde se jasně projevuje rozdíl historických faktorů.

Na jedné straně USA byly v minulých desetiletích zvyklé, že závažné bezpečnostní hrozby se jich nedotýkaly přímo. Pokud se válčilo, tak to bylo dostatečně daleko od jejich

území. O to větším šokem pak bylo 11. září 2001, jež přineslo zhroucení symbolu amerického úspěchu WTC (World Trade Center) a téměř jednorázovou smrt třem tisícovkám lidí. Proto je tak silně vnímána hrozba soudobého terorismu a jeho možného propojení se šířením zbraní hromadného ničení. Proto americká Národní bezpečnostní strategie (NSS 2002), vyznívá v závěr, že současný svět je nebezpečnější, než byl svět za studené války. [10] Zanikl bipolární systém, v jehož rámci stále existovala hrozba jaderné války ale vznikla nebezpečí nová, komplexnější, je ohroženo vlastní americké území.

Na druhé straně Evropané vnímají terorismus a další bezpečnostní hrozby dnešního světa méně dramaticky, a to jako hrozby, které jsou méně viditelné a předvídatelné, než tomu bylo v době bipolární konfrontace. Svět po skončení studené války je podle Evropanů méně předvídatelný, ale přesto celkově bezpečnější. Proto ESS 2003 zdůrazňuje základní krédo, že Evropa nikdy nebyla tak bezpečná jako nyní.

Analytická rovina ESS 2003

ESS 2003 byla sepisována za situace, která se vyznačovala třemi hlavními rysy. Prvním z nich byly masové protesty proti operaci *Trvalá svoboda* v Afghánistánu (OEF – Operation Enduring Freedom), a to zejména ve Španělsku, ve Velké Británii, ve Francii a v SRN. Dále již v Evropě byly známy poznatky z neblahého dopadu operace *Irácká svoboda*, OIF 2003 (Operation Iraqi Freedom) na NATO a na EU. A v neposlední řadě bylo známo, že snadno vyhraná válka se přeměnila na vleklou asymetrickou válku s vážnými destabilizačními dopady nejen v Iráku, ale i v zahraničí, jmenovitě pak v Sýrii a Jordánsku, kam se uchýlilo několik set tisíc uprchlíků z Iráku.

Analytická část ESS 2003 se zaměřila na rozbor hlavních rysů mezinárodních bezpečnostních vztahů na konci roku 2003. Zásadní význam má již první kapitola nazvaná *Nové hrozby a nové bezpečnostní prostředí*. Potvrzuje základní shodu s USA v tom, že za nejvážnější hrozby dnešního světa považuje terorismus, proliferaci ZHN a zhroucené státy. Pokud jde o terorismus, ESS 2003 jej stejně jako NSS 2002 hodnotí jako hrozbu globálního rozměru a strategické povahy. Zdůvodňuje to slovy, že teroristé jsou odhodláni použít neomezeného násilí, mařit lidské životy a boj proti nim je nákladný a ohrožuje otevřenost a snášenlivost evropských společností.

Také druhou hrozbu, tedy proliferaci ZHN, hodnotí ESS 2003 velmi podobně jako USA. Považuje ji za nejzávažnější hrozbu mezinárodního míru a bezpečnosti. Z toho vychází závěr, že nejnebezpečnějším scénářem by byl stav, kdy by se ZHN dostaly do rukou teroristických organizací. A v neposlední řadě se EU s USA shoduje, že takový scénář je tím pravděpodobnější, čím rozsáhlejší je proliferace. Shoda je i v případě třetí hrozby, jejímž původcem jsou tzv. zhroucené státy. EU zdůrazňuje, že její základní příčinou je špatné vládnutí, od kterého se odvíjí snadná dostupnost malých zbraní a propukání vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Tyto krizové jevy všestranně využívá a častokrát i podněcuje mezinárodní organizovaný zločin.

Ale pokud jde o podstatu tří výše vzpomínaných hrozeb, tam už se ESS 2003 od NSS 2002 výrazně odlišila. Platí to především o závěru, že žádná z nich není hrozbou čistě vojenského charakteru, a proto nelze žádné z nich čelit jenom vojenskými nástroji. A od tohoto závěru se pak odvíjí i svébytný přístup k původcům tří globálních hrozeb.

ESS 2003 zdůrazňuje, že každá ze tří hlavních hrozeb vyžaduje kombinaci různých nástrojů, zejména pak politický dialog, diplomatický nátlak, mechanismy sledování

a vyhodnocování situace a v nezbytných případech i donucovací opatření. Vojenské operace jsou považovány za akci nejzazšího řešení (last resort). ESS 2003 přisoudila velký význam multilateralismu a legitimizaci na základě mezinárodního práva (jde zejména o to, aby každá velká vojenská operace měla jasný mandát RB OSN) a položila důraz na peacekeeping a peacemaking, na state-building, post-conflict peacebuilding a na nevojenské aspekty intervencí. [11]

Programová rovina ESS 2003

Druhá kapitola nazvaná Strategické cíle už ukazuje, jaké jsou rozdíly v konkrétních akcentech dlouhodobého boje proti terorismu a dalším bezpečnostním hrozbám dnešního světa. Prvním cílem EU je *rozšiřování zóny bezpečnosti kolem Evropy* v zájmu toho, aby země na hranicích Evropské unie byly dobře spravovány a řízeny. EU chce podporovat rozšiřování této zóny ve dvou strategických směrech. První jde na východ od hranic EU a jeho cílovou skupinu tvoří postsovětské republiky, jež nejsou členy EU. Druhý směr jde na jih, k velmi choulostivé oblasti Středomoří, a zejména pak Blízkého východu. V obou směrech jsou země, pro které má šíření stability velký ekonomický, politický a nakonec bezpečnostní význam.

Druhým strategickým cílem EU na počátku 21. století je *vyřešení vleklého izraelsko-palestinského konfliktu*. Dosažení tohoto cíle je pro EU základním předpokladem pro úspěšné řešení ostatních problémů spojených s Blízkým východem, který je nejvýbušnější oblastí světa a generuje nejvíce hrozeb teroristické povahy. EU se plně angažuje při pokračování barcelonského procesu [12] a při naplňování cílů tzv. čtyřky, kterou tvoří USA, EU, OSN a Ruská federace.

Právě v přístupu k izraelsko-palestinskému konfliktu (IPK) se EU velmi výrazně odlišila od strategie Bushovy administrativy. Nepřevzala její filozofii „širšího Středního východu“ (Greater Middle East), podle níž by se měly nejprve svrhnout ty nejhorší režimy v islámském světě a teprve potom by mělo přijít na řadu řešení izraelsko-palestinského konfliktu. ESS doporučila přesně opačný postup. Nejprve vyřešit nejvýbušnější záležitost celého islámského světa, na kterou se odvolávají všechny islamistické teroristické organizace v čele s *al-Ká'idou*, a tím jim sebrat argument, který nejčastěji používají při náboru nových členů a při jejich následném ideologickém a psychologickém zpracovávání.

Při vysvětlování druhého strategického cíle ESS 2003 se můžeme inspirovat přístupem Samuela Huntingtona, konkrétně pak tím, že aktéry dnešních civilizačních konfliktů rozdělil na tři skupiny: primární, sekundární a terciární. [13] V rámci IPK primárními aktéry jsou na jedné straně palestínští radikálové a teroristé, na druhé straně Stát Izrael a jeho ozbrojené síly. Palestinci často sahají k teroristickým útokům a k odpalování raket na civilní cíle na izraelském území. Stát Izrael odpovídá vojenskými operacemi svých ozbrojených sil (IDF – Israel Defence Forces), při kterých se zaměřuje na rozbižení infrastruktury palestinských radikálů a na likvidaci jejich výzbroje, ale při nichž zároveň s tím, bohužel, zabíjí více bezbranných civilistů než ozbrojených radikálů nebo teroristů. Poslední z nich nesla název *Lité olovo*, proběhla na přelomu prosince 2008 a ledna 2009 a na jejím konci bylo 13 zabitých Izraelců a 1300 zabitých Palestinců. Vojenské úderů tohoto typu však dále jít celý islámský svět a stupňují napětí v celé této oblasti, a tak nemohou být spolehlivým konečným řešením.

Vedle Palestinců a Izraelců ještě působí sekundární aktéři. Na jedné straně jsou to USA, které dlouhodobě podporují Stát Izrael, finančně, politicky i vojensky. Mimořádně

důležitá je i jejich diplomatická pomoc [14] – vždy v rámci RB OSN vetují ty rezoluce, které jsou kritické vůči Izraeli, mnohokrát stačí jen to, že pohrozí vetem a text rezoluce se zmírňuje. [15] Dalším sekundárním aktérem jsou islámské státy, které sponzorují palestinské radikály a teroristy. V době sepisování ESS 2003 jimi byly zejména Kaddáfího Libye, Saddámův Irák, dále pak Sýrie a zejména Írán.

Terciárními aktéry jsou ty státy a mezinárodní organizace, které mají schopnosti a prostředky, aby působily na obě strany a aby je dovedly k nevojenskému řešení jejich vzájemného sporu. V této skupině se opět setkáváme s USA jakožto nejsilnějším a nejvlivnějším státem dnešního světa, dále pak s Ruskou federací, s OSN a samozřejmě také s EU.

Pokud jde o USA, podstatou řešení G. W. Bushe jakožto 43. prezidenta USA bylo nejprve vojensky svrhnout ty vlády v islámském světě, které v úloze sekundárních aktérů sponzorovaly palestinské teroristy. Teprve potom mělo přijít na řadu závěrečné řešení IPK. V praxi se tento přístup naplnil nejprve svržením Saddámova režimu na jaře 2003, po kterém se počítalo a dalšími podobnými zásahy. Pod vlivem tohoto nesporného úspěchu nastaly výrazné změny. Nejprve se zásadně změnilo chování výstředního diktátora Kaddáfího, zároveň s tím zavládl strach v teheránu a v Damašku. [16] Jenomže pak se vyhraná válka v Iráku změnila v prohraný mír a účinnost Bushova řešení prudce poklesla.

Naproti ESS 2003 vychází ze skutečnosti, že al-Ká'ida a všechny další teroristické organizace na ni napojené se vždy odvolávají právě na „utrpení palestinských sester a bratrů“, a tím zdůvodňují nábor nových atentátníků i atentáty samotné. Proto ESS 2003 navrhuje, aby se nejprve přistoupilo k pacifikaci primárních aktérů, a teprve potom se postupně začal proces demokratizace celého islámského světa. V tom bylo jádro odlišnosti ESS 2003 od dlouholetého přístupu USA.

Přístup ESS 2003 v žádném případě neznamená podporu palestinskému extremismu a terorismu, jehož druhou stránkou by byl nepřátelský nebo nátlakový přístup ke Státu Izrael. Neznamená, že EU by byť třeba implicitně souhlasila s výkřiky radikálů volajících po zničení Státu Izrael. Podstatou ESS 2003 v tomto směru je především snaha, aby EU působila jako zodpovědný terciární aktér, který by ve vztahu k oběma aktérům primárním prosazoval vyvážený a vyrovnaný přístup, a tím by oslaboval konfliktní potenciál celé této oblasti, která má výrazný vliv na mezinárodní bezpečnostní vztahy v celosvětovém měřítku.

A konečně třetím strategickým cílem EU je *posílení mezinárodního řádu* v rámci stávajícího globalizovaného světa. EU přitom klade velký důraz především na zvýšení účinnosti multilaterálního systému a na větší otevřenost takových organizací, jakými jsou WTO (World Trade Organization) a mezinárodní finanční organizace, samozřejmě za předpokladu zachování jejich vysokých standardů a účinnosti. V tomto směru se EU implicitně, ale přitom zcela jasně distancovala od Bushovy aktivistické strategie *Regime Change Policy*, která vůbec nevylučovala zásadní rozhodnutí unilaterálního charakteru a jejich prosazování i bez mandátu RB OSN.

ESS 2003 dokázala jasně vyjádřit základní sdílené hodnoty a principy na poli mezinárodní bezpečnosti, a zároveň s tím stanovila své hlavní priority a způsoby jejich naplňování. Společným jmenovatelem těchto priorit je „důraz na takové mezinárodní uspořádání a chování, která se zakládají na pravidlech multilateralismu, prosperity, svobody a sociální stability“. [17]

Tab. 1: Strategické cíle ESS 2003

	Oficiální znění cíle	Skutečný význam
Strategický cíl č.1	Rozšiřování zóny bezpečnosti kolem Evropy.	Důraz na dlouhodobé preventivní působení jako alternativa preemptivních vojenských úderů.
Strategický cíl č.2	Vyřešení izraelsko-palestinského konfliktu.	Alternativa vůči koncepci Greater Middle East.
Strategický cíl č.3	Posílení mezinárodního řádu v rámci stávajícího globalizovaného světa.	Implicitní nesouhlas s válkami bez mandátu RB OSN.

Odlišnosti mezi ESS 2003 a NSS 2002

V této části textu bude ESS 2003 srovnávána s americkým doktrinálním dokumentem NSS 2002, který byl zveřejněn rok a čtvrt před ESS 2003. Nebude srovnávána s doktrinálními dokumenty USA z pozdějších let, protože ty v době sepisování nikdo nemohl znát. [18]

Přestože NSS 2002 a ESS 2003 jsou dva dokumenty doktrinálního charakteru, které byly sepsány ve stejné době a zabývaly se stejnými bezpečnostními hrozbami, je mezi nimi řada významných rozdílů. Ty se projevují ve třech nosných směrech, jimiž jsou vymezení záběru působnosti USA resp. EU, jejich přístup k hlavním bezpečnostním hrozbám dnešního světa a nástroje volené k dosahování vytyčených strategických cílů. [19]

Pokud jde o oficiálně *vyhlášený záběr působnosti*, ESS 2003 se od NSS 2002 odlišuje ve dvou základních východiscích. Především není dokumentem jedné komplexní a všestranné supervelmoci, jakou jsou USA. Je platformou uskupení, které sdružuje několik středních mocností a malých států, které si jsou dobře vědomy limitů své síly a moci. Druhý rozdíl spočívá v tom, že ESS 2003 není psána pod vlivem triumfalismu vítěze studené války, jako tomu bylo v případě NSS 2002, a proto je ve srovnání s NSS 2002 podstatně skromnější

ESS 2003 nevyhlásila celosvětový záběr zodpovědnosti, nestanovila cíl zbavit svět hrozeb globálního charakteru. Na rozdíl od NSS 2002 se vůbec nezaměřila na aktivistické prosazování teorie demokratického míru jako NSS 2002, tedy na svrhávání vytipovaných nepřátelských režimů, ale klade důraz především na šíření stability do nejbližšího okolí samotné EU, zejména pak na jih a na východ. Zároveň s tím její pojetí stability klade hlavní důraz nikoliv na vojenskou, ale na ekonomickou, sociální a politickou dimenzi formování vnějšího prostředí. Z hlediska vytyčených strategických cílů je tedy ESS 2003 méně ambiciózní než NSS 2002.

Velmi výrazný je rozdíl také v náhledu na *nástroje bezpečnostní strategie*. ESS 2003 se od NSS 2002 odlišuje tím, že se dominantně zaměřuje na nevojenské nástroje bezpečnostní kultury, že vůbec nepoužívá pojem preempce, který je v případě NSS 2002 pojímán jako klíčový vojenský nástroj využívaný k dosahování politických cílů. ESS 2003 proto nebyla koncipována jako strategie určená k přeměně mezinárodního uspořádání [20] ESS 2003 na rozdíl od NSS 2002 nevyhlásila odhodlání používat vojenskou sílu EU při prosazování svých zájmů, ani k ochraně svých spojenců.

Zcela zásadní význam má ta skutečnost, že v přístupu k hrozbě terorismu ESS 2003 ani jednou nepoužívá americký termín „válka“, ale orientuje se na „*boj proti terorismu*“.

Za hlavní nástroj pro dlouhodobé působení proti této hrozbě považuje „kulturu preventivního působení“ zaměřenou nikoli na vojenské operace, ale především na odstraňování ekonomických příčin terorismu a na dlouhodobé postkonfliktní působení. Tímto přístupem se tedy ESS prezentovala jako aktér, který klade hlavní důraz na *soft power* a na její dlouhodobé využívání.

Javier Solana při vysvětlování významu evropské bezpečnostní strategie výstižně poukázal na vzájemné propojení mezi přístupem k bezpečnostním hrozbám a nástroji volenými k tomu, jak těmto hrozbám čelit. Zdůraznil základní premisu, podle které žádná z nových hrozeb nemá čistě vojenský charakter a nemůže být řešena jenom za použití pouze vojenských nástrojů. Z toho pak vyplývá nezbytnost „kombinovat politický dialog, diplomatický nátlak, mechanismy sledování a vyhodnocování situace a v nezbytných případech i donucovací opatření“. [21]

EU se vypracováním své ESS 2003 jasně a výrazně odlišila od administrativy USA, především v tom smyslu, že „nesdílí americkou ideologii *rogue states* a osy zla, ani její posedlost vojenskými technologiemi jakožto odpověď na nové hrozby“. [22] Klade naopak větší důraz na preventivní politické a ekonomické působení a na politické řešení regionálních konfliktů, především pak izraelsko-palestinského. Za základní mezinárodně politické podmínky úspěšnosti boje proti terorismu označuje fungující multilateralismus, dodržování mezinárodního práva a plné respektování úlohy a významu OSN. Doktrinální dokument ESS 2003 byl koncipován jako „vědomý a záměrný kontrast vůči NSS 2002, jako její implicitní kritika“. [23]

Tab. 2: Srovnání hlavních rozdílů mezi NSS 2002 a ESS 2003

	NSS 2002	ESS 2003
Přístup k bezpečnostním hrozbám	1. Svět je nebezpečnější, než byl v době studené války. 2. Hrozby jsou posuzovány především z vojenského úhlu pohledu.	1. Svět je ve srovnání s obdobím studené války složitější, nikoli nebezpečnější. 2. Žádná z dnešních hrozeb nemá čistě vojenský charakter, žádnou z nich nelze řešit pouze vojenskými nástroji.
Záběr působnosti	celosvětový	regionální
Nástroje bezpečnostní strategie	Největší význam se přikládá vojenským nástrojům, jimž jsou: ■ preemptivní války, ■ vojenské operace se silným psychologickým účinkem.	Největší význam se přikládá civilním nástrojům, jimž jsou: ■ dlouhodobé preventivní působení, ■ předcházení konfliktům, ■ zdokonalování mezinárodního uspořádání.
Přístup k OSN	Utilitární: mandát RB OSN je vítán, ale pokud nebude, může se válčit i bez něj.	Zásadový: velké vojenské operace by neměly být zahajovány bez mandátu RB OSN.

Jasným vymezením tří strategických cílů a stejně tak i vytyčením hlavních směrů preventivního působení se EU zaměřuje na aktivní ovlivňování mezinárodních bezpečnostních vztahů, a to nejen na evropské, ale i na celosvětové úrovni. Klade přitom důraz na spolupráci s ostatními aktéry, ať už se státy, nebo s mezinárodními organizacemi. Hlavním rysem její bezpečnostní kultury je kooperativní ovlivňování celosvětového bezpečnostního prostředí. [24]

Pokud ESS 2003 posuzujeme z *pohledu základních kritérií bezpečnostní kultury*, můžeme konstatovat, že se vyznačuje pěti hlavními rysy. Prvním rysem je *přístup k bezpečnostním hrozbám* světa po skončení studené války. V zemích EU převládá názor, že svět po roce 1990 není nebezpečnější, než byl po dobu studené války, ale že je spíše složitější a méně předvídatelný. Hrozby již nemají dominantně vojenskou povahu, ale stále více i nevojenskou povahu, jejich původci nejsou jen státy, ale ve stále větším rozsahu i nestátní činitelé. [25]

Druhým rysem je jednoznačné a výslovné *upřednostňování multilateralismu před unilateralismem*. EU se v této rovině orientuje na vyjednávání a spolupráci se spojenci, s ostatními státy a s mezinárodními organizacemi, zejména pak s OSN a zdůraznění nezastupitelné úlohy její Rady bezpečnosti. Třetím rysem je *důraz na legitimitu akcí* zakládanou na mezinárodním právu, zejména pak na nezastupitelnost úlohy OSN a její Rady bezpečnosti při rozhodování o klíčových otázkách týkajících se mezinárodního míru a bezpečnosti.

Čtvrtým rysem je to, co K. Longhurstová označuje výrazem „*skepticismus ve věci užívání vojenské síly*“. [26] Jinými slovy řečeno, EU se ve své bezpečnostní kultuře a strategii důsledně vyhýbá militarismu, tedy nadměrnému spoléhání na vojenské nástroje bezpečnostní strategie. O to více se zaměřuje na nevojenské formy a nástroje intervencí, především na vyjednávání, přesvědčování a prosazování vlády práva. Dále se EU soustřeďuje na state-building a na post-conflict peacebuilding, tedy na obnovu států, které byly stíženy válkou.

A konečně pátým rysem je jednoznačné *upřednostňování dlouhodobého preventivního působení* před spektakulárními preemptivními vojenskými údery. EU ve svém postupu naplňuje základní pilíře „kultury preventivního působení“, jimiž jsou zejména zaměření na socioekonomické kořeny bezpečnostních hrozeb a na postkonfliktní mírovou obnovu a jejich upřednostňování před útočnými vojenskými akcemi. [27]

Přetrvávající rozdíly mezi nejvýznamnějšími členskými státy EU

Na počátku 21. století jsou mezi evropskými státy v rovině bezpečnostní kultury nezanedbatelné rozdíly. Francie nadále mnohem více přemýšlí v rovině státní diplomacie, aliancí a rozložení sil mezi státy než v rovině nadnárodních činitelů operujících nezávisle na suverénních (státních) autoritách a na jejich kontrole. Velká Británie jako druhý ze tří klíčových států EU se bez ohledu na změny ve složení vlády dlouhodobě zaměřuje na udržování „zvláštních vztahů s USA a na udržení své globální úlohy“. [28] A pokud jde o SRN, ta se dominantně zaměřuje na tzv. totální mír [29] upřednostňuje předcházení konfliktů, přesvědčování a multilaterální přístupy před nasazováním ozbrojených sil a před unilateralismem. [28] A velice podobné jsou i přístupy Itálie. Po skončení studené války se prosadila zásadní strukturální změna od obrany území k plnění úkolů peace-keepingu, peace-enforcingu a nation-buildingu mimo území NATO.

4. Základy strategické kultury EU

Dvacet let po skončení studené války je *strategická kultura EU* stále ve stavu formování, stále se ještě tvoří. ESS 2003 je jejím doktrinálním základem, který má svoji všeobecně uznávanou hodnotu. Ale souběžně s tím působí celá řada limitujících skutečností

a tendencí, které mají zásadní dopad na formující se strategickou kulturu EU, zejména pak na její ambice a na možnosti, jak je naplňovat.

První limitující skutečnost je dána tím, že evropské země výrazně zaostávají za USA ve výdajích na obranu. Jestliže **USA vydávají na vojenské účely 4,7 % HDP**, pak v případě zemí EU to je pouhých 1,8 %. K tomu se navíc přidávají závažné nedostatky ve struktuře těchto výdajů. V případě USA je to pouze 20 % vynakládaných peněz na „osobní výdaje“ (z federálního rozpočtu, na úrovni 50 amerických států je struktura vládních výdajů odlišná), zatímco u zemí EU to je 55 %. Z toho pak vyplývá, že EU si ve vojenské rovině nemůže klást cíle, které by byly srovnatelné s cíli USA.

Navíc armády členských zemí EU jsou po skončení studené války silně fixovány na poklidný život v mírových posádkách, pouze 4 % z nich se podílí na operacích v zahraničí. Tato skutečnost předem limituje vojenské ambice EU, a to ve dvou hlavních směrech: početnost nasazovaných jednotek a rozsah případných operací mimo území EU.

Dalším často vzpomínaným nedostatkem je to, že žádná členská země a ani celá EU nemají takové prostředky a potenciál jako USA, a proto se země EU nezaměřují na vedení válek, jaké proběhly v Iráku v letech 1991 a 2003, či na území bývalé Jugoslávie v roce 1999. Ambicí evropských zemí nemohou v dohledné době být žádné operace typu „shock and awe“, při nichž soustředěné a zničující útoky zasazují jednotky o síle divize nebo dokonce armádního sboru. Naopak, EU může připravovat a uskutečňovat takové operace, jejichž základem jsou především manévry a přeskupování ozbrojených sil, a to nejčastěji v síle do velikosti praporu.

K charakteristickým prvkům patří také to, že účast na skutečně bojových akcích vedených jako součást války je pojmána až jako poslední řešení (last resort), které přichází po vyčerpání nevojenských prostředků nátlaku, zejména pak ekonomických, politických a diplomatických. Od roku 1990 žádnou takovou válku samostatně nevedla, stalo se nanejvýš to, že některé její členské země se podílely na válkách vedených USA.

V neposlední řadě jde o to, že po skončení studené války se největší pozornost zaměřuje na zdokonalování schopností armád členských zemí EU na vedení mírových operací, což je činnost, při které ničení protivníka není ústředním cílem, hlavní aktivity se zaměřují na nebojovou činnost, zejména pak na oddělování znesvářených stran, zajišťování humanitární pomoci a poválečné obnovy. Jsou to operace, kterým odpovídá souhrnné označení **civilní krizový management**.

Mírové operace jako základ rodící se strategické kultury EU

Během prvních deseti let existence evropské bezpečnostní a obranné politiky (ESDP – European Security and Defence Policy) Evropská unie vedla celkem 22 misí na čtyřech světadílech, [30] a tím potvrdila, že v oblasti nebojových operací tvořících civilní krizový management je EU nejdále ze všech aktérů dnešního světa, je vlastně jejich průkopníkem. EU se v těchto operacích vyprofilovala jako celosvětově významný aktér na poli zvládání krizí, který klade důraz především na budování policejních sil, právního státu, veřejné správy a ochrany civilního obyvatelstva.

EU po Libyi

Dnes víme, že zásah v Libyi ve skutečnosti nebyl akcí EU jako takové, ale vzešel z iniciativy dvou vojensky nejsilnějších zemí, jimiž jsou Velká Británie a Francie. Velmi

důležitou úlohu přitom sehráli nejvyšší političtí činitelé obou zemí, premiér Cameron a prezident Sarkozy. Dále víme i to, že po několika dnech bojové činnosti se ukázaly nedostatky ve vojenské síle zasahujících zemí a ty na konec byly nuceny požádat o pomoc amerického prezidenta.

Z hlediska mezinárodně politického mělo zásadní význam několik skutečností. Především, akce měla jasný mandát RB OSN, daný rezolucemi 1370 a 1373, a existoval prokazatelný důvod k zásahu: Kaddáfí nasadil svoji armádu proti vlastnímu obyvatelstvu. Akce tedy byla legální i legitimní. Neméně důležitý byl i přístup americké administrativy: prezident Obama dal souhlas k omezené účasti amerických vojáků až poté, co zásah dostal zmocnění nejen ze strany RB OSN, ale také Africké unie, a co on sám nasazení amerických vojáků projednal ve své zemi se zástupci republikánů. Americká účast tedy měla zcela jiné souvislosti, než tomu bylo v případě tzv. druhé irácké války, kterou v březnu 2003 zahájil jeho předchůdce G. W. Bush. [31]

Nahlížíme-li vojenský zásah proti diktátorovi Kaddáfímu z pozice úlohy EU jakožto hráče na poli mezinárodní bezpečnosti, pak se nám ukazuje, že nadále přetrvává celá řada problémů, které svým dopadem omezují účinnost společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie (CFSP – Common Foreign and Security Policy), založené maastrichtskou smlouvou v r. 1993. [30] Tyto problémy můžeme rozdělit do dvou hlavních okruhů: politického a vojenského.

Pokud jde o politické problémy, zásah proti Kaddáfího Libyi znovu potvrdil, že takzvaná společná zahraniční a bezpečnostní politika EU existuje především ve slovních a písemných deklaracích, zatímco ve zlomových chvílích rozhodují nejsilnější členské státy, jejich nejvyšší činitelé, vlády a ministerstva. Úspěch či neúspěch zásahu pak záleží na jejich odhodlanosti, důslednosti a v neposlední řadě také na síle a spolehlivosti jejich vojenských nástrojů.

Pokud jde o **vojenské problémy**, jejich seznam je ještě delší nežli v případě problémů politických. Zásah v Libyi znovu potvrdil, že Evropské unii chybí především přepravní a bombardovací letectvo, dále má nedostatek bojových letounů a vrtulníků a jejich platform, tedy letadlových a vrtulníkových lodí. Bez problémů nejsou ani systémy spojení a velení. Právě tyto nedostatky nakonec donutily francouzského prezidenta a britského premiéra, aby se obrátili na amerického prezidenta s prosbou o pomoc při zasazování vzdušných úderů na cíle, považované za důležité opory Kaddáfího režimu.

Nedostatky v rovině vojenských systémů a neschopnost obejít se bez americké pomoci jsou nevyhnutelným důsledkem té skutečnosti, že vojenské výdaje všech 27 členských států EU představují pouhých 60 % výdajů USA. Odstupující americký ministr obrany Robert Gates počátkem června 2011 zcela bez obalu vyčetl evropským partnerům v NATO, že se v obraně příliš spoléhají na americkou pomoc. To se prý projevuje tím, že USA mají na výdajích Aliance třičtvrtinový podíl. Nebýt USA, řekl Gates, Evropanům by po třech měsících v Libyi došla i munice. [32] To nemůže vést k ničemu jinému než k zaostávání a k závislosti na pomoci ze strany USA.

Další závažná omezení vyplývají z vojenské připravenosti evropských vojáků. Velkým nedostatkem je především to, že plných 70 % vojáků členských zemí EU může vykonávat službu pouze ve svých mírových posádkách, ale nejsou vůbec připraveni k plnění náročných úkolů v zahraničí. Tito vojáci nemohou být nasazováni v moderních operacích, které mají stále více expediční a multinacionální charakter. [33]

Ke skutečným bojovým akcím podle požadavků dnešní doby tak může být nasazeno pouhých 30 % vojáků dnešní sedmadvacítky. To je samo o sobě velmi málo, ale k tomu je nutné připočítat další závažnou skutečnost. I kdyby měli být nasazeni všichni naráz (a že by jich skutečně nebylo příliš mnoho), musely by to nejprve schválit vlády vysílajících států, což by samo o sobě trvalo několik týdnů. Dále by se musela hledat shoda na tom, kam by byli nasazeni a jakými úkoly by byli pověřeni. To by nejvyšším politickým činitelům členských zemí zabralo další týdny bezúčelných jednání. A na konec by se muselo provést stmelovací cvičení, kde by se překonávaly aspoň ty největší rozdíly v rovině rozhodování a velení. A to by byla záležitost na pár měsíců.

Ve světle výše uvedených skutečností byl britsko-francouzský zásah v Libyi až do srpna 2011 hodnocen jako další neúspěch, který by mohl ještě více prohloubit dosavadní rozčarování z uplatňování společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Někteří vysocí vojenští činitelé EU dokonce vyjadřovali názor, že v Libyi společná zahraniční a bezpečnostní politika EU zemřela a jde jen o to, co jí napsat na náhrobní kámen. Dále se tvrdilo, že tváří v tvář libyjskému diktátorovi se EU nepovedlo přesvědčit, že už je tím, čemu se v angličtině říká MEGA, tedy aktivnější činitel celosvětového významu (more effective global actor). Ale situace se podstatně změnila na přelomu srpna a září 2011, kdy se povstalecké jednotky dostaly, za vydatné pomoci britských a francouzských specialistů, až do Tripolisu a dokázaly svrhnout Kaddáfího režim.

Pro Brity a Francouze se tedy Libye stala jejich Irákem. Především v tom smyslu, že byl uskutečněna politika *Regime Change*, i když mandát RB OSN obsažený v rezoluci 1973/2011 o ničem takovém nehovořil. Podobnost s Irákem je také v tom, že po svržení starého režimu následuje vytváření nové vlády, které je výsledkem složitých jednání mezi různými kmeny a zájmovými skupinami. Třetí analogický rys se projevil jednáními o tom, kdo získá jaké kontrakty při obnově těžby na ropných polích. Nezbyvá než doufat, že v Libyi se nebudou opakovat negativní stránky z irácké zkušenosti, především pak asymetrická válka a teroristické útoky.

Závěr

ESS 2003 jako reakce na dramatický vývoj v letech 2002-2003 představuje propracovaný doktrinální základ, jehož nosným pilířem je přesvědčení, že žádná bezpečnostní hrozba dnešního světa nemá pouze vojenskou dimenzi a žádné z nich nelze čelit jenom vojenskými nástroji. Nasazování vojenských nástrojů je až tím nejzazším řešením, jehož čas přichází až po vyčerpání nevojenských řešení, za podmínky souladu s mezinárodním právem a se zásadami přiměřenosti nasazení ozbrojených sil a zvažování jeho následků. Před donucováním a nasazováním síly k dosahování cílů politického charakteru se upřednostňuje vyjednávání, přesvědčování a dialog.

Z pohledu teorie rolí můžeme konstatovat, že EU se po roce 2001 jevila ve dvou rozdílných světlech. Pokud šlo o konkrétní stanoviska na poli každodenních mezinárodních bezpečnostních vztahů, pak se EU ve zlomových situacích na přelomu let 2002-2003 prezentovala jako nejednotný aktér s rozdílnými normativními přístupy (Británie a Španělsko vs. Francie a SRN). Základním handicapem EU je ta skutečnost, že ani při vyhodnocování hrozeb, ani v rovině uplatňovaných politik zatím stále ještě není soudným, koherentním činitelem s ústřední vládou. [34]

Zcela jiná je situace ve světle doktrinálních dokumentů. Ty jsou založeny na konsenzuálních normativních přístupech a EU se v nich jasně identifikuje jako peace-keeper, který svoje působení v mezinárodních bezpečnostních vztazích dnešního světa vymezuje na základě šesti nosných pilířů, které se vyprofilovaly během relativně krátkého, ale na zlomové události neobyčejně bohatého vývoje po roce 2001. Prvním pilířem je *přístup k bezpečnostním hrozbám*. EU se neomezuje jen na jejich vojenský rozměr, ale bere v úvahu i všechny jejich další rozměry, příčiny a také možnosti, jak tyto hrozby eliminovat nebo jak jim čelit. Druhým pilířem je *rozhodování o nástrojích* uplatňovaných na poli mezinárodní bezpečnosti. EU jednoznačně upřednostňuje *soft power* před *hard power*, politické nástroje před vojenskými. Třetím pilířem je důraz na dlouhodobé preventivní působení a jeho upřednostňování před preemptivními vojenskými intervencemi a následujícími okupacemi. Bezpečnostní a strategická kultura EU odmítá militarismus, vojenské operace chápe jako akce nejzazšího řešení, jejichž čas přichází až po vyčerpání všech nevojenských nástrojů. Postup EU nikdy nevyzníval jako militarismus.

Čtvrtý pilíř spočívá na tom, že *EU jednoznačně upřednostňuje multilateralismus před unilateralismem*. Při hodnocení bezpečnostních hrozeb nepostupuje jednostranně, ale bere v úvahu i bezpečnostní zájmy jiných aktérů, zejména pak mezinárodních organizací v čele s OSN a její Radou bezpečnosti. Klade velký důraz na úlohu mezinárodního práva a mezinárodních organizací, zejména pak OSN a její Rady bezpečnosti. Pátým pilířem je *důraz na konsenzuální mezinárodní uspořádání* (consensus based international order). EU doposud za žádné situace nepostupovala jako revizionistický stát, nevolala po přeměně mezinárodního uspořádání, nepůsobila jako vyzyvatel který by chtěl posílit svůj vliv na úkor jiných států nebo mezinárodních organizací. V tomto mimořádně důležitém směru se EU po celou dobu po skončení studené války chovala jako typický statutární činitel, který měl zájem na zachování a dalším posílení stability, a to nejen v Evropě, ale i v celosvětovém, globálním rozměru.

A konečně šestý pilíř tvoří rozsáhlé a často i složité vztahy k USA a jejich bezpečnostní a strategické kultuře. Tento pilíř je předmětem nejrozsáhlejších debat, je všeobecně nejdiskutovanějším námětem. Má několik charakteristických rysů. Především se ukázalo, že *EU stále výrazně zastává za USA a má skromnější ambice*. Jestliže ambice USA jsou celosvětové, pak ambice EU doposud nepřekračovaly rozměr rozsáhlé operace na podporu míru. Humanitární intervence EU jsou ve srovnání s USA mnohem váhavější při nasazování ozbrojených sil k dosahování cílů politického charakteru, což je výsledkem historických faktorů, ale také toho, že vojenský potenciál EU je mnohonásobně slabší ve srovnání s potenciálem a moderními bojovými zkušenostmi USA.

Navíc po operaci *Irácká svoboda* (OIF 2003) v EU zesílily obavy z účasti na vojenských akcích invazního a následně okupačního charakteru, které nemají mandát RB OSN, a proto by mohly vyvolat vážné problémy, zejména pak odvetné teroristické údery (Madrid 2004 a Londýn 2005). O to více se EU a její nejvýznamnější členské státy po roce 2003 zaměřují na preventivní působení a na dodržování mezinárodního práva, zejména pak nezastupitelné úlohy RB OSN. Z tohoto úhlu pohledu tedy vztah mezi USA a EU je jakousi „soutěživou vzájemnou závislostí“ (competitive interdependence) na poli mezinárodní bezpečnosti. [35]

I přes nesporné vzájemné rozdíly však EU sdílí stejné hodnoty jako USA, má v podstatě stejné politické systémy, společná očekávání sdíleného míru a spolupráce, stejné priority, odlišuje se pouze ve způsobech jejich naplňování. Nadále je strategickým

spojencem USA, čelí stejným hrozbám a výzvám, a tak z hlediska budoucnosti není vyloučena možnost vojenského zásahu za účasti jak USA, tak i EU. Dosavadní vývoj nasvědčuje, že k něčemu takovému by mohlo dojít za následujících podmínek: existence skutečně naléhavé a důkazy podložené (což je velmi důležité především ve světle tzv. druhé irácké operace) bezpečnostní hrozby, byly vyčerpány všechny nevojenské prostředky nátlaku, je dán jasný mandát RB OSN (zmocnění užít všech nezbytných prostředků), nebo přinejmenším naprostá shoda v rámci Rady NATO. Vojenský zásah je akcí nejzazšího řešení (last resort). Vývoj po roce 2003 ukázal, že USA sice mají zdaleka největší *hard power* v dnešním světě, ale přesto se neobejdou bez legitimity a zdrojů, které jim může poskytnout pouze aliance s demokratickou Evropou. [36]

Poznámky k textu a literatura:

- [1] EICHLER, J. Bezpečnostní strategie USA a EU – shoda i rozdíly. In *Vojenské rozhledy*, 2004, roč. 13 (45), č. 4; s. 3-13, ISSN 1210-3292; EICHLER, J. *Evropská bezpečnostní strategie (ESS 2003) a její srovnání se strategickou koncepcí NATO (1999) a National Security Strategy USA (NSS 2002)*, Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. European Security Strategy 2003, www.ue.eu.int.
- [2] DUFFIELD, J. *World Power Forsaken: Political Culture, International Institutions and German Security Policy after Unification*. Stanford University Press, 1998.
- [3] GARIUP, Monica. *European Security Culture: Language, Theory, Policy*. London: Ashgate, 2009.
- [4] LONGHURST, Kerry. *Germany and the Use of Force*. 1st ed., Manchester: Manchester University, 2004.
- [5] MALICI, Akan. *The Search for a common European foreign and security policy: leaders, cognitions, and questions of institutional viability*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- [6] YOUNG, John and KENT John. *International Relations since 1945: A Global History*. New York: Oxford University Press, 2004.
- [7] AGGESTAM, Lisbeth. Introduction: Ethical power Europe? *International Affairs*, 84, I, 2008, p. 1.
- [8] GARIUP, Monica. *European Security Culture: Language, Theory, Policy*. Aldershot: Ashgate, 2009.
- [9] *A Secure Europe in a Better World – The European Security Strategy*, Approved by the European Council held in Brussels on 12 December 2003 and drafted under the responsibilities of the EU High Representative Javier Solana. V tomto dokumentu EU poprvé definovala hlavní hrozby a výzvy pro evropskou bezpečnost s možnými způsoby, jak těmto hrozbám čelit. Nicméně se jednalo spíše o politické prohlášení určené vnějšmu světu než o dokument strategického charakteru.
- [10] *NSS 2002 – National Security Strategy of the United States of America*, 2002 [Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických], <http://georgebush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>.
- [11] COTTEY A. *Security in the New Europe*. Palgrave, 2007, s. 147.
- [12] **Barcelonský proces** započal v r. 1995 na konferenci v Barceloně. Jeho podstatou je posilování vazeb mezi EU a státy v regionech Maghrebu a Mašreku. Jedním z plodů procesu bylo založení tzv. Unie pro Středomoří. V samém centru této iniciativy stojí projekty na podporu ekonomického růstu, zaměstnanosti, regionální soudržnosti a hospodářské integrace. Barcelonský proces je ústředním nástrojem v evropsko-středomořských vztazích, který představuje partnerství 39 vlád a více než 750 miliónů lidí, http://ec.europa.eu/external_relations/euromed/index.htm.
- [13] HUNTINGTON, Samuel. *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha: Rybka Publishers, 1995.
- [14] MEARSHEIMER, John; WALT, Stephen. The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy. *London Review of Books*, Vol. 28, 2006, No. 6. Přístupné na URL: www.lrb.co.uk.
- [15] BONIFACE, Pascal. *Vers la 4ème guerre mondiale?* Paris: Armand Colin, 2005.
- [16] BARNES, Joe, JAFFE, Amy, MORSE, Edward. The New Geopolitics of Oil. *National Interest*, December 2003.
- [17] GIEGERICH, Bastian (Ed.). *Europe and Global Security*. London: ISS, 2010, s. 11.
- [18] Tyto doktrinální dokumenty byly rozebrány v článku EICHLER, J. Proměny bezpečnostní strategie USA na počátku 21. století, *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19 (51), č. 4, s. 38-48, ISSN 1210-3292.
- [19] BERENSKOETTER, F. S. Mapping the Mind Gap: A Comparison of US and European Security Strategy. *Security Dialogue*, vol. 36, no. 1, March 2002, s. 71-92.

- [20] GADDIS, J. L. A Grand Strategy of Transformation. *Foreign Policy*, Issue 133, November-December 2002.
- [21] SOLANA Javier. The European Strategy: The Next Steps? In *EU Security and Defense Core Documents 2004*. Paris: EU Institute for Security Studies, 2005.
- [22] GNESOTTO, Nicole. EU, US: Visions of the world, visions of the other. In *Shift or Rift: Assessing US-EU Relations after Iraq*. Paris: EU Institute for Security Studies, 2003.
- [23] BAILES, Alyson. The EU and "Better World": What Role for the European Security and Defense Policy? In *International Affairs*, 84, I (2008), p. 118.
- [24] HYDE-PRICE A. *European Security in the Twenty-First Century: The Challenge of Multipolarity*. London: Routledge, 2007.
- [25] TARDY, Thierry. The European Union, a regional security actor with global aspirations. In *European Security in a Global Context*. London: Routledge, 2009.
- [26] LONGHURST K. *Germany and the Use of Force*. Manchester University Press, 2004. s. 14.
- [27] ANNAN, Kofi. *Prevention of Armed Conflict*. Report of the Secretary General, 7 June 2001, A/55/985-S/2001/574.
- [28] KRAHMANN E. United Kingdom: punching above its weight. In Kirchner E. and Sperling J. *Global Security Governance: Competing perceptions of security in the 21st century*. Routledge, London, 2007.
- [29] HELLMANN G. Goodbye Bismarck? The Foreign Policy of Contemporary Germany. *Mershon International Studies Review*, 40 (1), 1996.
- [30] WUNDERLICH Jens-Uwe, and BAILEY David J. *The European Union and Global Governance*. London: Routledge, 2011. Evropská obranná politika (ESDP) byla v r. 2007 Lisabonskou smlouvou přejmenována na **společnou bezpečnostní a obrannou politiku (CSDP)**, která je stejně jako byla ESDP stálou součástí tzv. **společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU (CFSP)**.
- [31] JONES, Bruce. Libya and the Responsibilities of Power. *Survival*, vol. 53, June-July 2011, s. 58-59.
- [32] PALÁN, R. USA mění vojenskou prioritu. *Mladá fronta*, E15, 29.6.2011.
- [33] MENON, Anand. European Defence Policy from Lisbon to Libya. *Survival*, vol. 53, June-July 2011, s. 19.
- [34] HEISBOURG F. Conclusion. In ENGELBREKT K., A HALLENBERG J. (Eds.) *The European Union and Strategy: An Emerging Actor*. London: Routledge, 2008.
- [35] SMITH, Michael. The EU, the USA and global governance. In WUNDERLICH Jens-Uwe, and BAILEY David J. 2011, s. 270.
- [36] GORDON Philip H., SHAPIRO Jeremy. *Allies at War: America, Europe and the Crisis over Iraq*. A Brookings Institution Book, 2004.

Vést jakýkoliv rezort v době škrtů je těžké. Dělán maximum pro to, abych nečinil jen tupé zářezy, ale naopak zásadní a často bolestivá rozhodnutí na Ministerstvu obrany, v čem se bude pokračovat, co se odloží a co již nemá budoucnost. To je cílem Bílé knihy, která zřetelně nastavila koleje, po kterých se budeme ubírat. Zbrojařské prostředí je drsné a snaha o jeho kultivaci vás rychle dostane pod palbu. ...

Přesto vás žádám: Nenaskakujte na populistické řeči o tom, že armádu nepotřebujeme a že se její rozpočet má dál snižovat. Obranyschopnost země a akceschopnost armády je základní předpoklad pro fungování demokratické země v srdci Evropy. Obzvláště s našimi historickými zkušenostmi, které jsme nabyli, a nejisté budoucnosti, která je před námi. Buďme hrdí na naše vojáky, kteří nasazují za naši vlast životy a chrání naši bezpečnost.

Alexandr Vondra, ministr obrany

ČR potřebuje v následujících letech stabilitu

<http://www.alexandrvondra.cz/?item=a-vondra-na-kongresu-ods-cr-potrebuje-v-nasledujcich-letech-stabilitu&category=aktuality>, 22.10.11.